

in voljno odrajtovati, ktere jim on po svoji previdnosti naloži, de je v stanu potrebne in koristne naprave vstanoviti in obdržati, brambo dežel uterditi, in notranje vladanje (vižanje) in ohranitev pravice izpeljati.

Zraven tega se pa najde še druga zaveza med večimi in manjšimi posestniki, to je med gosposkami in njih kmeti.

V krajih, kjer se vrednost vsaciga človeka po njegovi natori dosti ne spozná, mogočniši posestniki svoje zemlje večidel s sužnjimi obdelujejo, ki so jih ali v vojski vjeli, ali na semnji kakor nespametno stvar kupili, in kterih življenje in smert je skorej vse v njih rokah. Tako je bilo nekđaj clo per omikanih Grekih in Rimljanih, tako je še zdaj v jutranjih deželah, per Zamorcih in v enim delu Amerike. Hud stan je dostikrat takih sužnjih, in usmiljenja vredin. Keršanska véra ga je, kamor je peršla, zaterla, ali saj po moči polajšala; in kar je zastalo, si sedanji časi, kjer se bolj miloserčnost od enih strani budi, popraviti prizadevajo. — Drugači je tam, kjer je že popred vsak, tudi nižjiga rodú človek, več usmiljenja in spoštovanja našel, ali kjer je moč keršanstva serca omečila, in šege omikala.

Per Rimljanih, akoravno so iméli svoje sužnje, se najde že vonder nekaj sedanje naprave. V deželah, ki so si jih podvergli in razdelili, so posamesne zemljiša nekaj poprejšnim posestnikom prepustili, nekaj novim seljanam dali, proti temu, de so jim ti od perdétkov odmerjen del odrajtovali. —

(Dalje sledi.)

Popis perve sadne razstave v Ljubljani.

(Nadalje.)

Gosp. Anton Vertovec, kmetovavec iz Barovnic Verhniške komisije je poslal 5 plemén lepih jabelk, namreč tofeljnov, žlahtnikov, kutnarjev, velikih in malih špiceljnov, in pa 6 hrušk: „bunke“ po imeni, kterim bojé na Gorenskimi krote pravijo. Anton Vertovec se je že pri več priloznostih pridniga kmetovavca skazal, in sprical, de mu je mar, s časam naprej iti. Njegovo prizadevanje v sadjoreji zasluži očitno pohvaljeno, in njegov trud v kmetijstvu drugim kmetam v izgled postavljeno biti!

Iz Polhoviga Gradca v razstavo dano sadje nam je očitno pokazalo, de je ondi sadjoreja na visoki stopnji. Visokorodni grof Rihard Blagaj, grajsak v Polhovim Gradci, so si že davnej imé slavniga sadjorejnika pridobili in obilnost žlahtniga sadja mnogoterih plemén, ki so ga v razstavo poslali, je častno spricevala, de so gospod grof po pravici velik prijatelj sadjoreje imenovati. Posebno kar žlahtne jabelka vtiče, jih bo na Krajskim javalne kdo prekosal. Dali so v razstavo 27 plemen jabelk, 9 plemén hrušk in pa nekaj jesenskih breskev. Med jabelki smo vidili razločnih kosmačev, malinčarjev, železnikarjev, čebularjev, robačev, mušancgarjev, jevcgarjev, posebno prijetnih špiceljnov, tofeljnov, vošenk, zamurčkov i. t. d. Nektore poletne jabelka, posebno rudeči poletni robač (rothe Sommer-Calville), so bile tako lepe, kakor de bi bile še le pred eno uro z drevesa vzete. Razun domačih vodenic so vse pleména žlahtnih hrušk, ktere so gosp. grof v razstavo poslali, iz cepičev izrejene, ki so jih iz Cesarskiga verta v Šonbrunu poleg Dunaja dobili, in ki se tedaj tudi v zemlji Polhoviga Gradca práv dobro obnašajo.

Tudi častitljivi fajmošter iz Polhoviga Gradca, gosp. Janez Reš, so nas razveselili z obilnim in práv žlahtnim sadjem in sicer z 31 plemeni večidel žlahtnih jabelk in pa s 7 plemeni hrušk, ki so jih iz svojiga verta v razstavo poslali. Lepi gambovci, imenitni rozmarinčki, koristni špiceljni, jevcgarji, čebularji, mušancgarji, pisanke, tofeljni in več družih

plemén je lepšalo sadno razstavo, v kteri so se tudi razne žlahtne puternice iz gosp. fajmoštroviga verta práv lepo obnašale. Gospod Reš so s poslanim sadjem očitno pokazali, de so priden naslednik poprejšnjiga fajmoštra in verliga sadjorejca v Polhovim Gradci.

(Dalje sledi.)

Dopis z Ipavskih Verhov.

28. Kozoperska.

Spet se je čas približal kolovrate v roke vzeti. Ljube predice! ste si pripravile pridnih kolovratov? Lanjsko leto so silno hvalili česke in gosp. Ferlanove kolovrate, letas bom pa še jez eniga pohvalil, ki sim ga lanjsko zimo od čast. gospoda Matija Kodeleta, fajmoštra male fare v Kobleglavi na Goriškimi kupil in ki je enake velikosti in postave kot česki, razun vretenca, ki je kot krajnsko, le po primeri manjši; sicer je pa še lepši, močnejši in boljši od českiga. Moja kuharica je v eni uri 1230 čevljev dolgo nit na njem napredla, Štrobah pa na českim le 1100 čevljev; torej 130 čevljev več; poleg tega je pa še rekla, de bi bila še več spredla, ako bi mogle roké več delati. Le škoda je, de imenovani gospod fajmošter niso dali več tacihi kolovratov narediti, kér so zares dobri in lični. *) — Korún je tudi pri nas sploh sognjil; le tisti, ki so ga bili pred dežjem skopali, so ga nekoliko obvarvali. Tako je jelo tudi zelje po več zelnikih in repa pa še clo v tropinah — kakor pravijo — gnjiti. Huda nam žuga, in še toliko bolj, kér tudi božjiga zernica — ajde — zavolj vedniga deževniga vremena ubogi ljudjé spraviti ne morejo. Tode nikar ne obupati: še čuje Bog nad nami in vé kaj potrebujemo!

J. P.

Alojzjeviše v Ljubljani.

Ko trombe glas, ko zvon doni

J. Koseski.

Njih ekscelencija, milostljivi Ljubljanski knez in škof Anton Alojzi so z začetkam letašnjiga šolskiga leta osnovali v Ljubljani blagorejno **) za mladenče, za ktero jim bo naša domovina vedno vedno hvaležna. Modrimu knezu, ki natanjko poznajo potrebe naše šolske mladosti, je že davnej skerb pri serci bila, kako bi se pomagati dalo pridnim pa ubogim mladenčam, zlasti tistim, ki poklic h duhovskimu stanu v sebi občutijo, de bi brez težav, ki jih uboštvo sabo prinese in dostikrat nar boljšim glavam pot v šole zapira ali jih saj v boljšim napredovanji zaderžuje, zamogli svoj visoki namen doseči.

Milostljivi knez so tedaj sklenili v Ljubljani sobivališče (Convict) napraviti za krajnsko mladost, kjer bojo pridni in ubogi učenci ***) od perve latinske šole noter do desete razun obleke z vsim prevedeni, kar jim je za živež in za njih dušno in telesno omikanje potreba. Vadili se bojo tukaj tudi spodobne vunanje obnaše in lepiga zaderžanja, kakoršniga je v sedanjih časih vsakimu človeku, naj bo stanú kakoršniga si bodi, silno potreba.

Ti napravi so dali milostljivi škof Anton Alojzi imé: „Alojzjanum“ (Alojzjev še ali Alojzevo) zató, kér

*) Radi verjamemo, de je imenovani kolovrat hvale vreden. Česki pa ostane vedno oče vsih družih, po njegovi podobi napravljenih. Zató jih pa tudi Ljubljanski mojster Unglert tolikanj prodá, de ima celo fabriko českimi kolovratov v svoji delavnici. Škoda de niso na pol cenejši: na tavzente bi jih bil že spečal. Vredništvo.

**) Blagorejna (hiša ali naprava) bi utegnulo nar bolj primerno slovensko imé imenovane mladenšnice biti, zató kér bojo učenci v nji v resnici blago rejo prejeli.

***) Letas je 22 učencov v mladenšnici: ko bo pa celo poslopje sozidano, jih bo lahko 80 do 100 tukaj prebivalo, če bo namreč tudi od družih dobrotnikov toliko denarja skupej prišlo, de se bo mogel vsim potrebnim živež i. t. d. dati.

so mladost te blagorejne posebnemu varstvu sv. Alojzja priporočili, ki je bil od nekdanj pobožnim mladenčam nar lepši izgled.

Vsak domorodec, ki svojo domovino resnično ljubi, mora hvaležniga serca spoznati neizrečeno dobroto, ki so jo milostljivi knez s to napravo krajnski deželi skazali in ktera zasluži, de jo vsak ljudomil rojak po svoji moči podpira. Kér pa Alojzjeviše ima posebni namen, blage mladenče za duhovski stan zrediti, in kér bo ta mladenšnica vedno ime in čast duhovne naprave obdržala, vsak sam previdi, de jo bojo zlasti duhovni gospodje s posebnim veseljem podpirali.

Milostljivi knez se pa morajo po vsi pravici začetnik in vstanovnik blagorejne imenovati, zakaj Oni niso le perviga nagiba k ti napravi dali, temuč so tudi iz svojiga lastniga denarja od perve do zadnje reči vse napravili, kar je za imenovano sobivališe potrebniga. Oni so kupili za 22 tavžent goldinarjev veliko hišo z lepim vertam na Poljanah; so tikama nje še eno iz noviga sozidali; so dali napraviti vse, kar je za notranje obravnanje pohištva potrebniga, in so vložili zraven tega še 20 tavžent goldinarjev, de iz obresti (čimza) teh denarjev bo vsako leto 10 mladenčev stanovanje in živež v tem staniši dobivalo. Z eno besedo: predenj bo leto preteklo, ne bo veliko manjkalo od sto tavžent goldinarjev, ktere so sami škof položili na oltar domovine.

Krajnci! to je lep denar, ki se ne daje za nepotrebne reči, in tedej očitno spričuje, de nam je bilo take naprave silno potreba. Res je, de celo staniše in vse hišno orodje je lepo in lično napravljeno in de bi se bila dala marsikaka reč z manjšimi potroški omisliti: tode milostljivi knez so hotli staniše napraviti, ki naj že po svoji vunanji lepoti in po prijetnim notranjim redu mladost znažnosti in vsih družih čednost vadi. Lično in prijetno staniše je za omikovanje človeka tudi potrebna reč. Če pregledamo navadne staniša, v kterih večidel učenci manj premožnih staršev v Ljubljani prebivajo, nas grôza obide! V tesnih kočah je po 5 in še po več učencov natlačenih — zraven njih pa še prebiva stara sirova baba — ki se njih gospodinja imenuje — in dostikrat zraven nje ravno tako sirova dekla. Po dva in dva ležita v eni postelji — — kar bi nikdar ne smelo biti. V tacih okolišinah in pri tacih babah preživí učenec 8 ali 11 let; — preživí jih je, morebiti tudi zdrav ostal na duši in telesi: ali sirov in neomikan je k babi prišel in ravno tak — čeravno z veliko vednostjo v glavi — stopi v veči šole naj bo v Ljubljani, v Gradci ali na Dunaji. Če ga tû sreča ne zadene, de pride za učenika k omikanim ljudém: sirov in neobtesan bo ostal vse svoje žive dni, čeravno si je dohtarski klobuk pridobil. Dan današnji pa svet potrebuje omikanih ljudi, naj si bojo duhovni ali dohtarji, uradniki ali kupci, umetniki ali kmetovavci.

Resnične besede so govorili rajnki Dr. Klančnik v predgovoru k Galuretovim bukvam, rekoč: „Nekteri ločijo véro od vsakdanjiga življenja, od zadržanja do družih ljudi, od spodobne obravnave, od govorjenja in djanja, in s tem čast vére zmajšajo in človeštvu škodjejo; hočejo verniga kristjana imeti, pa njega zunajno je dostikrat bodéče kakor jež; nekterimu se ne smemo približati, z njim ne govoriti, ako od njegove neperljudnosti (grobosti) nočemo razžaljeni biti; dostikrat se ljudje edin drugimu ogibljejo, ki bi se med seboj ljubiti mógli. Brezštevilnih grehov nespodobniga zadržanja, s kterimi se Bog in ljudje razžalijo, se stori, in kako neperjetno je življenje med neperljudnimi! Neperljudnost se ne najde samo med ljudmi niskiga stanú;

ona je povsod, kjer ni prave vére; ona se z zagrijalam potuhnosti, hlimbe, hinavšine in hudobije perkriva; velikrat ima grozno hude nasledke; veselje s takimi ljudmi kaj opraviti imeti, se zgubi.“

Same šole človeka ne morejo omikati, posebno če ga zraven tega še revšina tare. Torej je bil moder in ljudomil sklep, po kterim so milostljivi škof krajnski deželi Alojzjanum dali, ktero bo skerbelo za pravo keršansko izrejo mladosti, ne samo po tesnim pomeni te besede, ampak v pomeni, kteriga so Dr. Klančnik v imenovanim „predgovori“ razložili.

Vodstvo mladenšnice so milostljivi knez izročili visoko učenimu profesorju in dohtarju svetiga pisma, gospodu Janezu Pogačarju, ki so nam porok, de se bo zrejenje Njim izročeni mladenčev po namenu Visociga vstanovnika izpeljevalo.

Delo našiga milostljiviga kneza in škofa ne potrebuje naše hvale; tode kar se lepiga in dobriga za slovensko domovino zgodí, to naj zapisano stoji tudi v naših Novicah — našim vnukam v spomin! Torej bomo pri prvi priložnosti bravec Novic poslovenjeno natanjčno oznanilo podali, s ktero so milostljivi knez osnovo blagorejne krajnski duhovšini na znanje dali. Dr. B.

Za učitelje kaj.

Pridni učitelj v Frauahajmu na Štajarskim gosp. Franc Domajnko so nam popisali učbo, kako svoje slovenske učence pisati vadijo. Oni ne začnejo s tako imenovanim tekočim pisam (Currentschrift), temuč z latinskim, iz kteriga je slovenski storjen in ki je tudi ložeji. De se pa učenci latinskiga (slovenskiga) pisanja lahko naučijo, so jim zložili kratko pesmico, ktera jim kaže, ktere male čerke se nar ložeje zapišejo in kako ena iz druge pride. To pesmico berejo učenci prvič s table, kamor jim jo zapišejo, potem pa si jo morajo v spomini ohraniti in iz glave povedati. Takole se glasi:

Nar lažej' se zapiše *i*,
Kdor se tega práv uauči
Bo lahko zdelal *j*, *u*, *t*,
In *l* in *b* in *h* in *k*.
In če zapiše lepo *c*
Zna zapisati tudi *e*,
In *o* in *a* in *d* in *g*.

Tudi res je, vam še povém,
Zapisat' lepo *n* in *m*,
In *r* in *p* in tudi *v*;
Le nekaj težej' *f*, *s*, *z*;
In to so male čerke vse,
Razun *č* in *š* in *ž*.

Kar pa velike čerke zadene, jim tudi sivih las ne delajo. Skorej vsaka velika je nekaj mali, kakor brat bratu ali pa sestra sestri, podobna. V osmih dneh znajo male in velike čerke zapisati.

Znajdba vganjke v poprejšnjim listu je:

O s e m.

Današnjemu listu je perdjana 24. doklada.

Žitni kup. (Srednja cena).	V Ljubljani		V Krajnju	
	7. Listopáda.		2. Listopáda.	
	gold.	kr.	gold.	kr.
1 mernik Pšenice domače....	2	36	2	36
1 » » banaške...	2	36	2	55
1 » Turšice.....	1	36	1	33
1 » Soršice.....	—	—	1	50
1 » Rži.....	1	40	1	37
1 » Ječmena.....	—	—	1	18
1 » Prosa.....	1	14	1	18
1 » Ajde.....	1	9	1	9
1 » Ovsa.....	—	52	—	52